

Лідія Савчук,
завідувач відділу Львівського музею історії релігії

З ГЛИБИН ТРАДИЦІЇ КНИГОДРУКУВАННЯ (НА ОСНОВІ “АПОСТОЛІВ” З МУЗЕЙНОЇ КОЛЕКЦІЇ).

Стаття містить опис трьох львівських друкованих “Апостолів” з колекції Львівського музею історії релігії. Простежена історія друкарень львівського Ставропігійського братства та Михайла Сльозки, з яких походять дані стародруки. Багато уваги приділено художньому оздобленню книг.

Ключові слова: стародруки, “Апостол”, львівське Ставропігійське братство, Михайло Сльозка, гравюра.

Колекція стародруків Львівського музею історії релігії на сьогодні налічує 2300 одиниць. Значна частина книг кириличного та латинського шрифтів передана музею Львівським історичним музеєм та Львівською науковою бібліотекою АН УРСР (зараз НАН України) імені В. Стефаника, а також зібрана науковими працівниками в закритих культових приміщеннях в 70–80-ті роки ХХ ст. та придбана через закупівельну комісію в приватних осіб. Тепер стародруки музею досліджуються для введення в науковий обіг. Кириличні друки з музейної збірки охоплюють найбільші друкарні України ХVI–ХVIII ст.: “Біблія Острозька” 1581 р., видрукована Іваном Федоровим (Федоровичем) в Острозі (правда, без титулу і палітурки); стародруки з друкарень львівського Ставропігійського братства, Михайла Сльозки, Києво-Печерської лаври, Унівської, Почаївської, Чернігівської та ін.; також є кириличні стародруки з Московської друкарні (Росія).

Для аналізу вибрано три “Апостоли”, видруковані у Львові: 1) друкарня М. Сльозки 1639 р.; 2) друкарня Ставропігійського братства 1666 р.; 3) та ж друкарня 1719 р. Хоча вони й каталогізовані, однак певну цінність для науки мають і сьогодні. Насамперед вони підкреслюють роль братств у боротьбі за національні права українського народу, важливість друкованого слова для освіти та культури. 1585 року українські міщани центральної частини Львова (а мешкали вони переважно в районі вулиці Руської, поблизу церкви Успіння Богородиці) виробили статут своєї організації – Успенського братства, яке згодом стало називатися Ставропігійським (ставропігія – право непідпорядкування місцевій церковній ієрархії і звітності безпосередньо перед патріархом). Приїхавши до Львова 1586 р., антиохійський патріарх Йоаким V затвердив новий статут братства. Згодом (1589 р.) константинопольський патріарх Єремія II надав йому право ставропігії.

Наприкінці ХVI ст. львівське Успенське братство особливу увагу звертало на культуру й освіту, організувало школу, а згодом й друкарню. Остання була викуплена у лихваря Ізраїля Якубовича, якому Іван Федоров заставив свою львівську друкарню ще в 1575 (за іншими даними – 1579) році за 411 злотих.

Єпископ Гедеон Балабан разом з братчиками видав Якубовичу розписку на 1500 злотих, зобов'язавшись виплатити цю суму частинами – “на часы певные”. А всі друкарські інструменти, за словами єпископа, “взялисмо их до своих в скарбницу церковную”¹.

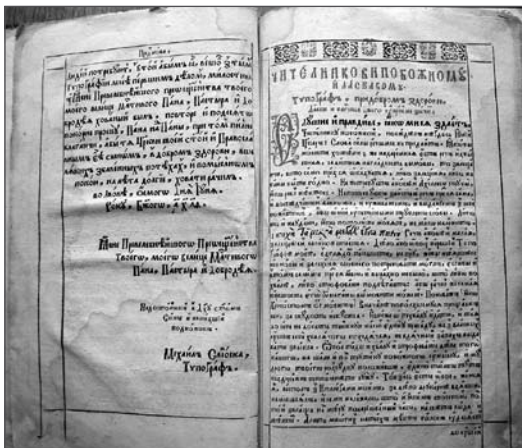
Купівля друкарні 1585 р. вважається за початок прославленої потім братської Ставропігійської друкарні. Правда, ще п'ять років, аж до 1591 р., друкарня не функціонувала

(хоча, за твердженням Дениса Зубрицького, братська друкарня розпочала свою працю вже 1586 р., надрукувавши відозву єпископа Гедеона, а Антін Петрушевич відносить початок праці друкарні до 8 листопада 1585 р. – однак згаданих відозв у друкованому вигляді не збереглося)². У вересні 1591 р. з друкарні вийшла перша друкована книжка для братської школи – “Граматика доброгоглавога Єллино-словенскаго языка...”³. В передмові до цієї книжки розповідається про перші кроки львівського братства. На Граматичі зазначено, що вона вийшла “во Львови. В друкарни Братской”³.

27 жовтня 1591 р. митрополит Київський Михайло Рогоза від імені собору, що проходив у Бересті, поблагословив братство; про братську друкарню в його грамоті читаємо: “...друкарню утверждаємо в Львови и в Вильни”⁴. 15 жовтня 1592 р. король Сигізмунд III видав привілей, в якому затвердив право львівського братства на друкування книжок⁵.

Діяльність братської друкарні була тісно пов'язана з життям самого братства. Неодноразово потерпала друкарня від пожеж у місті (1616 р., 1628 р.). Та братство відновлювало зруйновану друкарню. З часом львівське братство перетворилося на найстаріше й найвагоміше церковне братство в Україні. Слава його перенеслась і на друкарню. Лише за 1591-1722 рр. тут було надруковано 138 назв книжок тиражем понад 160 тис. примірників. Львівські друки широко розходилися не тільки в Галичині, але й поза її межами – на Волині, Поділлі, Київщині, а також в інших краях православного світу: Молдавії, Болгарії, Сербії, Білорусі та інших⁶.

Слід згадати про друкарів, які працювали в братській друкарні у Львові. Першим її керівником був учень Івана Федорова чернець Мина (1586-1591, 1608?). Згадується серед братських й інших учень Федорова Тимофій Касянович (1600, 1608, 1614). Складачами й управителями друкарні були такі відомі друкарі як Андрій Скульський (Скільський, 1630-1633, 1641-1643), знаменитий Михайло Сльозка (1634-1638), Семен Ставницький (1652-1670, 1677-1694), його син Василь Ставницький (з кінця XVII ст. до 1730 р.), Іван Грозевський (1741-1763),

Яків Паславський (друга половина XVIII ст.). Львівська братська друкарня постачала своїми кадрами друкарні в Уневі, Києві та інших містах. Звідси приїхав до Києва Памво Беринда, перший постійний вчений друкар київський, який працював в друкарні Києво-Печерської лаври до смерті у 1632 р.⁷

Історія львівської братської друкарні міцно зв'язана з видатним львівським друкарем Михайлом Сльозкою. Походив він з Литви (можливо – з Новогрудка), близько 1630 р. перебрався до Львова, де

з 1633 р. став членом Успенського братства. Спочатку він працював підмайстром, а з 1634 р. став управителем братської друкарні. Відомо, що він безпосередньо працював над виданням “Псалтиря” (1634), “Евангелія” (1636) – до речі, першого в Україні ілюстрованого Четвероєвангелія, надрукованого спеціальним шрифтом, що імітував письмо рукописних Євангелій львівського типу.

У 1638 р. М.Сльозка заснував власну друкарню, у якій друкував як слов'яно-руські, так і латинські та польські книги. У 1643-1651 рр. друкарня Михайла Сльозки виконувала також замовлення львівського Ставропігійського братства. Із 42 відомих на сьогодні видань цієї друкарні найважливішими є: “Апостол” (1639) з передмовою самого Сльозки, “Тріодь цвітна” (1642), твори І.Галятювського “Ключь разуменія” (1663, 1665) і “Небо новое” (1665), латинські книги Симона Окольського про київських і чернігівських єпископів та інші. Михайло Сльозка першим в Україні видав книги мініатюрного формату – “Молитви” і “Часослов” (1642), “Псалтир” (1667). Видання Сльозки відзначалися старанним оформленням і мистецьким смаком. Однак їх доля часто була непростою. Так, у 1639 р. М.Сльозка видав панегірик на честь православного єпископа Єремії Тисаровського, але католицька консисторія заборонила цей друк, примусила знищити увесь наклад і оштрафувала друкаря. Доводилося Михайлові Сльозці брати участь і в суперечках з львівським Ставропігійським братством, що негативно оцінювало порушення своєї монополії на кириличне книгодрукування у Львові.

Помер М.Сльозка 1667 року. Друкарня його працювала ще до 1670 р. – спадкоємці продовжували справу свого тестя. Але через постійні позови братства 27 березня 1670 р. вони продали її самому Ставропігійському братству за 7000 злотих. Так друкарня М.Сльозки перейшла до братства.

Тепер подивимося, як ця історія відбилася в стародруках, що є в музейній колекції. Мова буде йти тільки про три “Апостоли”. Найстаршим із них є “Апостол” 1639 р. СД-69 (за каталогом Я.Запаска і Я.Ісаевича № 270

у книзі І). Видрукований він в приватній друкарні Михайла Сльозки 8 червня 1639 р.

Музейна книга не має оригінальної палітурки та титульного листа, який виготовив гравер Ілля, найбільш плідний український гравер XVII ст. Формат книги 2° (in folio), ½ друкованого аркуша. Книга має 27 аркушів нумерованих (які прийнято позначати квадратними дужками). Даний примірник має тільки 20 нумерованих аркушів (7 відсутні) та 237 нумерованих (має бути 244). Рядків на сторінці 27, тільки в розділі “Чительникови” типограф – 36 рядків. Друк у дві фарби: чорна і червона. Кириличний шрифт близький до рукописного півуставу, 10 рядків – 83,62 мм. Сторінки в лінійних рамках. Передмова з присвятою Петрові Могили з зображенням його герба; тут висвітлена любов до друкарської праці самого Михайла Сльозки [арк. 2-10] – всього в даному примірнику 8 аркушів. “Чительникови... типограф” – [2 арк.]; “Сказаніє от синаксаксара греческого...” та інші вступні статті [10 арк. замість 15 арк.]; “Діяння апостолів” – 1-48 арк.; “Послання...” – 49-215 арк.; покажчики – 215-243 арк. (в даному примірнику – 215-237 арк., кінцеві відсутні). На аркуші [10] цитата грецькою мовою з дереворитного штамп. На аркуші 65 всередині рослинної заставки літери “СЛЮ” (Сльозка). На поля винесені позначки простими буквами та буквами в орнаментованих рамках трьох видів (рослинний орнамент). Мова церковнослов'янська з врахуванням місцевого діалекту української мови, особливо це виражено в наголосах (оксіях). Г.І.Коляда дослідив питання про вплив тексту львівського “Апостола” Івана Федорова (1574) на наступні видання цієї книги. Так, віленські два видання 1591 р. узгоджуються з ним “рядок в рядок”; дуже близьке і київське видання С.Соболя (1625-1630). Натомість у львівському “Апостолі” М.Сльозки і у виданнях львівської братської друкарні при-

йнято ті виправлення, які відповідали грецькому і латинському текстам, частково усунуті такі, що з ними розходяться⁸. Колонцифри в правому нижньому куті з крапками, але багато номерів закрито реставрацією аркушів. Допущені помилки в нумерації. Є номери аркушів, які двічі повторюються або відсутня нумерація. Але зміст книги не порушений, що підтверджують кустоди. У верхньому правому куті позначені номери глав (розділів). Книга оздоблена гравюрами, заставками, кінцівками, ініціалами. Гравюри-заставки, кінцівки та рамки виконують роль цезури, відзначають початок розділу або важливі місця, що потребують виділення. Українським стародрукам властиві особливий лаконізм і виразність мистецької мови, монументальність в структурі й композиції, трактування постатей, замилювання архітектурою інтер'єрів, ландшафтами та побутовими реаліями. Вони не заступають головного, а лише увиразнюють його, конкрети-

зують ситуацію⁹. Це можна прослідкувати в "Апостоли" М.Сльозки, який має 32 ілюстрації з 25 дощок. З них 10 цілоаркушні, виготовлені з 5 дощок: насамперед Євангеліст Лука – перед першим аркушем нумерації (фронтиспис) – робота гравера Іллі, який всю увагу зосередив на постаті святого, зокрема переднього плану, де Лука сидить за столом, накритим білим обрусом, за написанням книги, біля нього письмове приладдя, справа внизу його символ (бик); в глибині другої кімнати Лука сидить за мольбертом з іконою Богоматері (підкреслено його як художника), а далі стіл, за яким помічник розтирає фарби, кризь двері видно пейзаж. Інші: Святий Яків (арк. 50зв.); Святий Петро (арк. 57зв., 64зв.); Апостол Іван (70зв., 77зв.); Апостол Павло (86зв., 140зв., 154зв., 161зв.). А також 22 міжтекстові гравюри – аркуші 1зв., 2зв., 5, 8, 13, 13зв., 15 зв., 16, 16зв., 17, 27, 34зв., 43зв., 47, 53, 55зв., 143 зв., 144зв., 147, 159, 193зв., 194. Більшість гравюр мають монограми граверів. Переважають гравюри Іллі. А монограми ВФ, ВФЗ, ЗВФ ймовірно належать одному граверу. Є припущення, що це може бути Василь Федорович Законник. Він перший ввів до фронтисписних гравюр апостолів житійні сцени. Апостолів зображав, як бачимо в "Апостоли", в зосередженій розумовій праці, підкреслює це обстановкою інтер'єру кімнати. Внизу на маленьких гравюрах-диптихах зображено їхні мученицькі смерті. Його дошки довгий час вживали в подальших львівських друках, зокрема в "Апостоли" 1719 р., видрукуваному в друкарні Ставропігійського братства. Якщо рані-

ше апостолів або євангелістів зображали в арці, що символізувало триумф, значимість інтелектуальної праці, то майстер ВФ показав їх в інтер'єрі за правилами прямої перспективи. З ретельністю компанував він в "Апостоли" не тільки великоформатні гравюри чи ілюстрації до тексту, але й заставки, де в плетиво рослинного орнаменту вміщено маленькі сюжетні сцени. Книга має 29 заставок, з них 7 сюжетних, решта мають рослинний орнамент, та 25 кінцвок. Є деякі з дощок Івана Федорова, а також із зображенням ангелів та маскаронів.

Заставки, маловживані на Заході, традиційно були основним компонентом оздоблення рукописних книг Візантії, а згодом – закавказьких християн, східнослов'янських і балканських народів. У східнослов'янське друкарство заставки (з білим рослинним орнаментом на чорному тлі), як і сам термін "заставиця" впровадив Франциск Скорина, який розпочав кириличне друкарство в Празі 1517 р. і у Вільно 1525 р.¹⁰ Декоративне оздоблення мають ініціали, виливні прикраси. Все це гармонійно об'єднано з текстом.

"Апостол" з музейної збірки характерний маргіналіями, розміченими на аркушах [1, 11, 11зв., 12, 12зв., 13, 13зв., 14, 14зв., 15, 16, 17] та нумерованих 116, 123зв., 131, які потрібно ще досліджувати. Особливо цікавою є фіолетова печатка на аркушах [1], 79, 236. Вона важкочитабельна, та все таки вдалося її прочитати. Це печатка бібліотеки Казимира Бартеля (1882-1941) – педагога, професора архітектурного факультету Львівської Політехніки, політичного діяча. Понад 30 років (1910-1941) він керував кафедрою нарисної геометрії, у 1921-1922 рр. був деканом архітектурного факультету Політехніки, а в 1930-1931 рр. – її ректор. К.Бартель – автор багатьох наукових праць. Як політичний діяч в 1926, 1928-1929 та 1929-1930 рр. був прем'єром Польщі, у 1938-1939 рр. – сенатором. На початку своєї політичної кар'єри К.Бартель наближений до маршала Ю.Пілсудського, але пізніше, після 1930 р., не згідний із його політикою, відійшов від нього і повернувся до наукової роботи. На початку Другої світової війни, в 1940-1941 рр., Львівська Політехніка працювала зі старим викладацьким складом. В серпні 1940 р. група викладачів Політехніки була запрошена до Москви. Серед них був К.Бартель. 2 липня 1941 р. його одним з перших представників львівської інтелігенції заарештувало німецьке гестапо. Наступного дня, в ніч з 3 на 4 липня, були арештовані 25 викладачів вищих шкіл Львова разом з їхніми родинами і розстріляні того ж дня на Вулецьких пагорбах у Львові. Професор К.Бартель пробув під арештом більше трьох тижнів і, за наказом Гімmlера, 26 липня розстріляний, ймовірно на Янівських пісках неподалік від майбутнього Янівського концтабору [Дані взято з Вікіпедії].

Так, досліджуючи стародрук, пізнаєш не тільки його історичну, художню цінність, але й події, а особливо особистості, пов'язані з ним. Дякуючи колекційній діяльності К.Бартеля, музей сьогодні має такий цінний стародрук. Колекціонерам завдячуємо і збереженням "Букваря", виданого у Львові 1574 р. Іваном Федоровим, єдиний примірник якого зараз знаходиться в бібліотеці Гарвардського університету (США).

"Апостол" 1666 р. СД-53, за каталогом Я.Запасака і Я.Ісаєвича № 430, виданий в друкарні Ставропігійського братства 10 лютого (правда, в згаданому каталозі записано 16 лютого – мабуть помилково), зберігся найкраще. Книга має титульний аркуш, де в центрі в схематичному серці подана назва: *"Таблиця невидимаїа серца чловекаго. На котóрой не перомъ але налицем Бжїимъ и іазыком Аплским не чернїдом, але дхом с: ѥ слезами Аплскими написаны суть, Послїанїа албо Лїсты Аплскїи. Въ Львовѣ в Туп: Братскої при цркви Успенїїа Прѣыїа Бѣы. Ро аѣс. мѣа фѣв: днїа 1"*. На звороті титула гравюра "Успіння Богородиці", оздоблена орнаментованою рамою. Формат книги 2°. Повністю збережена вступна частина, яка має [14] аркушів. Основний виклад з 242 аркушів, збережено 228. Написана такою ж мовою, що й "Апостол" М.Сльозки. Шрифти: розмір 10 рядків – 82,59 мм, рядків 27, 37. Друк так само в дві фарби: чорна і червона. Сторінки у лінійних рамках. Колонцифри в правому нижньому куті з крапками. Присутні кустоди. Книга оздоблена гравюрами Василя Ушакевича (друга половина XVII ст.). Його творчій манері притаманний густий, до чорноти штрих, головну увагу зосереджено на експресії образів, декоративності. У фронтисписах із зображенням апостолів він наслідує гравера ВФ з "Апостола" М.Сльозки (під зображенням апостолів внизу у вигляді диптиха вигравірувано сцени їх мученицької смерті). Зображення архітектури та меблів відзначаються простотою. Всього 24 гравюри. З них 12 цілоаркушні з 6 дошок. Особливістю цих гравюр є те, що на гравюрі "Святий Лука" внизу розміщений герб "Корчак" [14зв.]. А на гравюрі "Апостол Марко" (70зв.) символ Марка орел, а не лев (ранньохристиянська традиція, що походить з II ст. від Іринія Ліонського, який так тлумачить тетраморф: Іван Богослов символізується з левом, Лука – з тельцем, Матвій – людиною, Марко – орлом), як це було поширено на Сході. Тому на гравюрі В.Ушакевича апостол Іван (73зв.) зображений з левом, а не орлом, як прийнято тепер в основних гілках християнства (сучасна традиція походить з кінця II ст.; за нею лев – це Марко, тельць – Лука, людина – Матвій, орел – Іван; цю версію підтримували Вікторін з Пенттау, Єпіфаній Кіпрський, Ієронім, папа Григорій I і вона найбільш поширена в богослов'ї та мистецтві). На Русі "латинська схема" була прийнята як єдино правильна на Московському соборі 1666 р. Цікавими є 12 міжтекстових гравюр. Вони маленьких розмірів, але вдало закомпоновані для підсилення тексту. Книга має 44 заставки рослинної орнаменталії на чорному тлі, деякі з дошок Івана Федорова, та 28 кінцівок, серед яких є цікаві маскирани, що повторюються кілька разів. Цікаво оформлені ініціали, вилівні прикраси. На 1, 53, 172 аркушах чорна печатка львівського Ставропігїону. Отже, дана книга була власністю Ставропігїону. Палітурка дерев'яна, обтягнута шкірою з тисненням, але пізнішого часу. Книга пройшла реставрацію.

"Апостол" 1719 р. СД-38, за каталогом Я.Запасака і Я.Ісаєвича № 954, виданий у друкарні львівського Успенського (Ставропігійського) братства. До Львів-

ського музею історії релігії потрапив з церкви с. Підтемене Пустомитівського району Львівської області в липні 1976 р. Збережена оригінальна дерев'яна палітурка, обтягнута шкірою з тисненням. Титульний аркуш відсутній. Але збережені всі аркуші основного тексту – їх 246. Рядків 27, 40. Сторінки в складних литих орнаментованих рамках. Розмір шрифту: 10 рядків – 81,59 мм. Друк двома фарбами: чорною і червоною. Відомі тираж книги – 1197 примірників – та друкар – Василь Ставницький, зазначений на останній сторінці, син друкаря Семена Ставницького. Він рано навчився від батька друкарства, працював управителем друкарні єпископа Й.Шумлянського, але коли ця друкарня перейшла до братства, то разом з нею повернувся й Василь. В братських актах згадується про Василя Ставницького аж до 1730 р.¹¹ Книга багато оздоблена гравюрами (31), заставками (54), кінцівками (35), ініціалами, виливними прикрасами. Є гравюри граверів ВФ, ВФЗ, Іллі з “Апостола” М.Сльозки 1639 р., а також гравюри граверів ЛМ та Никодима Зубрицького. Під ініціалами ЛМ відомі два майстри: один з них працював у 20-х роках XVII ст., другий – у 80-90-х роках XVII ст. – на початку XVIII ст. У даному випадку представлені гравюри останнього. Никодим Зубрицький працював у Львові, Крехові, Почаєві, Києві, Чернігові (де й помер 1724 р.). Його різцеві загалом належить понад 400 гравюр.

У даній книзі є цікава заставка, яка вперше була надрукована в “Апостолі” 1654 р. М.Сльозки. Вона має вигляд симетрично розгалуженого куща, під яким сидять четверо літніх чоловіків в одязі городян XVII ст. Очевидно, це особи, причетні до друкарства¹².

Музейна збірка “Стародруки” налічує й інші “Апостоли”, зокрема XVIII ст., видані Ставропигійським братством, а також московські видання XVII ст., які вимагають детального наукового вивчення, каталогізації та оцифрування.

Високий рівень львівських стародруків зробив значний вплив на подальший розвиток друкарського й графічного мистецтва в Україні та за її межами.

- 1 Огієнко І. Історія українського друкарства / Упорядник і автор передмови М.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2007. С.124
- 2 Там само. С.130
- 3 Там само. С.134
- 4 Monumenta confraternitatis stauropigianae Leopoliensis. – Т.І. – 1895.
- 5 Там само. № 252, С.389-391
- 6 Огієнко І. Історія українського друкарства / Упорядник і автор передмови М.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2007. С.141-142
- 7 Запаско Я., Мацюк О., Стасенко В. Початки українського друкарства. – Львів: “Центр Європи”, 2000. С.160-164
- 8 Ісаєвич Я.Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – Львів: “Вища школа”, 1975. С. 56
- 9 Логвин Г. З глибин. Гравюри українських стародруків XVI – XVIII ст. – К.: “Дніпро”, 1990. С.18
- 10 Ісаєвич Я.Д. Першодрукар Іван Федоров і виникнення друкарства на Україні. – Львів: “Вища школа”, 1975. С.57
- 11 Огієнко І. Історія українського друкарства / Упорядник і автор передмови М.Тимошик. – К.: Наша культура і наука, 2007. С. 197-198

12 Запаско Я.П. Мистецтво книги на Україні в XVI-XVIII ст. – Львів: видавництво ЛДУ, 1971. С.143

SUMMARY

Lidia Savchuk

FROM THE PROFUNDITIES OF BOOK-PRINTING TRADITION (ON THE BASE OF “APOSTLES” FROM THE MUSEUM’S COLLECTION)

The article consists of the description of three Lviv’s printed “Apostles” from the collection of Lviv’s museum of religion history. This is watched the history of Lviv’s Stauropigian brotherhood’s and Mychajlo Slioska’s typographies, which these ancient printed books originate from. The large attention is given to the book’s artistic decoration.

Key words: ancient printed books, “Apostle”, Lviv’s Stauropigian brotherhood (fraternity), Mychajlo Slioska, engraving.

Надія Полянська,

магістр історії, науковий співробітник
Львівського музею історії релігії

ЖИВОПИС З ФОНДІВ КОЛИШНЬОГО МУЗЕЮ ІМ. КНЯЗІВ ЛЮБОМИРСЬКИХ У КОЛЕКЦІЇ ЛЬВІВСЬКОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ РЕЛІГІЇ

На прикладі картин із колекції Львівського музею історії релігії, висвітлено історію творення збірок львівських музеїв протягом XIX–XX ст., у т. ч. першого львівського музею – Музею ім. князів Любомирських, відділу Національного закладу ім. Осолінських.

Ключові слова: Львівський музей історії релігії, Музей ім. князів Любомирських, Національна галерея міста Львова.

У Львові сьогодні працює понад сорок музеїв. Історія більшості з них, у т. ч. і Львівського музею історії релігії (ЛМІР), розпочинається не з дати заснування чи відкриття. Адаже історія музею – це історія пам’яток, що в ньому зберігаються. Фондова колекція ЛМІР формувалася через закупівлі, музейні експедиції та дари приватних осіб, а також завдяки передачі значної кількості експонатів з фондів Львівського історичного музею, на базі якого і створювався ЛМІР і колекції якого також поповнювалися за рахунок інших музейних збірок.

Збереження пам’яті та дослідження історії музеїв-попередників є завжди актуальною й потрібною справою. Тому метою статті поставлено вивчення